

Hore Modrou maľovaná dlážka...

alebo krátke zamyslenie nad modranskou keramikou

Nedávno prebehla médiami informácia o zatvorení Slovenskej ľudovej majoliky v Modre. Spustili sa polemiky týkajúce sa ďalšieho smerovania podniku i možnosti záchrany tradičnej modranskej fajansy. Ako kurátorka keramických zbierok v Múzeu slovenskej keramickej plastiky v Modre –

SNM som si povedala: „Konečne! Verejnosť opäť objavila Modru.“

Agáta Petrakovičová Šikulová

▲ Heřman Landsfeld pri práci

Tradícia modranskej keramiky siaha až do roku 1636, z ktorého pochádza prvý písomný prameň dokumentujúci toto remeslo. Ide o cehové štatúty, ktoré určovali, ako majú pracovať majstri, tovariši i uční, a predstavujú komunitu hrnčiarov v pracovnom i súkromnom živote.

Modra sa postupne zaradila medzi renomované keramické strediská a jej výrobky boli známe v celej strednej Európe. V roku 1844 existovalo v meste až 421 remeselníckych dielní, z toho 55 bolo hrnčiarskych. Po zrušení cehového zriadenia v roku 1873 nastal medzi hrnčiarmi problém s odbytom i s výchovou nového dorastu. Zachovanie tradície v Modre sa stalo prioritou aj pre vedenie mesta, ktoré sa v roku 1883 uzneslo založiť dielňu na výrobu hlineného riadu. Rozhodnutie mesta podporilo uhorské ministerstvo priemyslu a obchodu. Na jeseň 1883 otvorilo brány Keramicko-priemyselné učilište, čím boli položené základy budúcej Slovenskej ľudovej majoliky. V dielni sa

učili uční a dvere mali otvorené i hrnčiari a džbánkari, ktorí mohli sledovať výučbu a zdokonaľovať sa v remesle. Po vyučení získali odchovanci učilišta prácu v miestnych hrnčiarskych dielňach. Prvým správcom učilišta sa stal moravský keramikár Josef Mička. Počas jeho vedenia sa v Modre vyučili viacerí dobrí džbánkari. Mička zaviedol v dielni výrobu nových, dovtedy neznámych druhov riadu, najmä trasakovany (so špirálovitým dekorom, ktorý vznikal zlatím farebných glazúr po zatočení dekorovanou nádobou) a tupovaný (dekorovaný odtláčaním špongie namočenej do farby), známy najmä v rakúskych krajinách.

Medzivojnové roky prosperity

Po smrti správcu zápasila dielňa s finančnými problémami, ktoré definitívne vyriešili Samuel Zoch, architekt Dušan Jurkovič a jeho brat Vladimír. Založili akciovú spoločnosť na výrobu keramického tovaru v Modre s názvom Karol Žák a spol., neskôr premenovanú na Družstvo. Podnik od začiatku prosperoval. Dbal na to, aby sa v jeho dielňach vyrábal tradičný ľudový riad. Zlatú éru zažíval najmä po roku 1918, keď nastal neuveriteľný dopyt po modranskej keramike. V medzivojnovom období sa stalo módou elitných slovenských a českých rodín zakladanie tzv. slovenských izieb. Dominoval v nich maľovaný nábytok, výšivky a modranská keramika. V Modre ju nestačili vyrábať, popredali sa i výrobky, ktoré slúžili ako vzory na výrobu. Aj to bol jeden z dôvodov, prečo podnik prikročil k zostaveniu novej vzorkovnice. Zverená bola do rúk odchovancov dielne Heřmana Landsfelda a Jána Ludvíka, ktorí vtedy doslova kraľovali v maliarskej dielni. Tu niekde sa začal písat novodobý príbeh modranskej keramiky.

Heřman Landsfeld pôsobil v tom čase ako vedúci maliarskej dielne a k vzorkovnici pristúpil naozaj zodpovedne. Ako zberateľ a bádateľ v oblasti histórie hrnčiarskej výroby poznal dekory jednotlivých keramických stredísk a so vzormi, ktoré mala produkovať modranská dielňa, sa doslova vyhral. Nie je tajomstvom, že vďaka nemu získala Modra všetko to najlepšie a najkrajšie, čo produkovali staro-

↗ V modranskej dielni v roku 1920

bylý džbánkarské strediská v okolí. Modranský keramický dekor sa stal syntézou celého západného Slovenska. Zberatelia a odborníci dodnes krútia hlavami, čo si to Landsfeld dovolil. Vzorkovnica obsahovala 259 kresieb tradičných výrobkov. Jej autor puntíčkársky rozdelil výrobky podľa druhu na tzv. vysoký riad, taniere, misy a rôznosti. Tvorivo doplnil staré zaužívané motívy, ktoré zoštylizoval a rozvinul. Viacero vzorov sa s obmenami používa na modranskej keramike dodnes.

Vieme, ako ďalej

Od roku 1922 niesol podnik názov Slovenská keramika, úč. spol, a fungoval až do druhej svetovej vojny. Po oslobodení postihol modranskú dielňu podobný osud ako iné závody, správu prevzali do rúk zamestnanci. V roku 1952 si kúpili členské podiely a podnik sa stal umeleckovýrobným družstvom. Jeho nové smerovanie bolo vyjadrené aj v novom názve: Slovenská ľudová majolika. Z existenčných dôvodov v 60. rokoch minulého storočia štát zlúčil keramický závod s výrobnými družstvami Kroj a neskôr s Detvou. Bombastické budovanie socializmu sa prejavilo aj na prestahovaní podniku z niekdajších komorných priestorov južnej bašty do nového, moderného podniku, kde v čase najväčzej prosperity pracovalo až 320 ľudí.

Pretekanie sa v plnení plánov a nárast záujmu o modranskú majoliku v 70. a 80. rokoch 20. storočia produkciu dielne poznačili priam bolestne. Aj práce silnej generácie povojnových keramikárov, akými boli napríklad Rudolf Barčík, Michal Petrás, Vincent Labaj, Viliam Peško alebo Ján Ötvös, zapadli v kvante košíčkov, miniatúrnych vázičiek či vyrezávaných tanierikov, ktorými sa plnili plány, pričom ich neraz malovali uční. Podnik produkoval množstvo keramiky, ktorej úroveň klesla a najmä ktorou sa verejnosť presýtila.

To, že Slovenská ľudová majolika dnes chytila nový dych a vrátila sa k starým tradičným vzorom, zostalo bez

povšimnutia. No práve tadiaľ vedie cesta, ktorou by sme sa mali uberať, najprv ju však treba dôkladne pripraviť. Musíme naučiť verejnosť opäť objavovať krásu starých vzorov, milovať lesk a farbu keramiky, vedieť zlatiť tradičné a moderné. Táto cesta nie je jednoduchá, ale stojí za to.

V pozostalosti Heřmana Landsfelta som našla toto vyjedrenie: „I keď som sa spolu s mojimi jednoduchými, neškolenými spolupracovníkmi dopustil na modranskej dielni niektorých výtvarných chýb, predsa som vždy mal snahu urobiť z hliny a na hline to najlepšie, domáce, našské, ľudové. Aby zdravý domáci koreň ľudovej tvorby v Modre zostal neporušený, aby ďalej rástol a úspešne sa vyvíjal.“

Nuž verme teda, že modranská keramika zostane aj ďalej naším rodinným striebrom, ktorým sa budeme pyšiť tak radi ako v minulosti, a že Slovenská ľudová majolika preklenie všetky problémy a upevní jej tradíciu tak ako v časoch, keď dostala príležitosť od Samuela Zocha a Dušana i Vladimíra Jurkovičovcov. Dnešná iniciatíva ľudí, ktorí si vážia tradície a hodnoty našej histórie, dáva nádej, že to najcenejšie z modranskej keramiky ostane pre ďalšie generácie zachované. Podarilo sa zachrániť značku aj zbierku vzoriek z už neprodukujúceho výrobného družstva. Cieľom novobudovanej Slovenskej ľudovej majoliky je s aktívnu účasťou odborníkov z oblasti remesla, histórie a dizajnu, ako aj za pomoci medzinárodných skúseností zachovať dôležitú časť nášho kultúrneho dedičstva, očistiť ho od rán utržených za niekoľko desiatok rokov a ponúknuť úžitok, tradíciu, ale aj moderné cesty použitia slovenskej majoliky. My ostatní ju podporime napríklad tým, že si sériovo vyrábané porcelánové hrnčeky vymeníme za keramické.

foto: archív autorky